

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czecheńskiej

Natasza Duraj

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czecheńskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czecheńskiej

Natasza Duraj

Natasza Duraj – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Instytut Logistyki i Informatyki, Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 37/39

RECENZENT

Kazimierz Kraj

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

REDAKCJA

Anna Surendra, Sebastian Surendra

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Wojciech Grzegorzcyk

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efectoro.pl

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/perova-ev

© Copyright by Natasza Duraj, Łódź 2021

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2021

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.10298.21.0.M

Ark. wyd. 11,5; ark. druk. 12,125

ISBN 978-83-8220-586-2

e-ISBN 978-83-8220-587-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa	11
1.1. Polskie pojęcie bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego	11
1.2. Rosyjska myśl naukowa o bezpieczeństwie państwa i bezpieczeństwie narodowym	15
1.3. Terytorium Federacji Rosyjskiej oraz jej symbole narodowe	25
1.4. Historia Rosji a kształt terytorialny Federacji Rosyjskiej	26
1.5. Narodowości zamieszkujące terytorium Federacji Rosyjskiej	28
1.6. Język urzędowy i języki rdzennych narodów i narodowości Federacji Rosyjskiej	30
1.7. Konstytucja Federacji Rosyjskiej a kwestia zapewnienia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodów Federacji Rosyjskiej	37
1.8. „Ruskij mir” jako uniwersalny model jedności wszystkich narodów	38
1.9. Fundacja „Ruskij mir”	43
Rozdział 2	
Republika Czecheńska	47
2.1. Republika Czecheńska i jej miejsce w przestrzeni kaukaskiej	47
2.2. Kształtowanie się terytorium Republiki Czecheńskiej i jej miejsce na Kaukazie Północnym	51
2.3. Podział administracyjny Republiki Czecheńskiej oraz ludność ją zamieszkująca	55
2.4. Struktura narodowościowa mieszkańców Republiki Czecheńskiej oraz organizacje (związki) społeczne i religijne funkcjonujące na terytorium Czechenii	58
2.5. Język czecheński na tle języków północnokaukaskich	62
2.6. Proces tworzenia nowej Konstytucji Republiki Czecheńskiej	65
2.7. Zapisy zawarte w Konstytucji Republiki Czecheńskiej w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa narodowego	69
2.8. Republika Czecheńska na tle innych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego	75
Rozdział 3	
Wybrane kategorie przestępstw i ich wpływ na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej	79
3.1. Uzasadnienie przeprowadzonych badań	79
3.2. Przestępstwa ogółem i ich sprawcy	81
3.3. Przestępcy osadzeni w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych	88

6 Spis treści

3.4. Nieletni osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych	94
3.5. Przestępstwa ogółem	96
3.6. Przestępstwa o charakterze terrorystycznym	98
3.7. Przestępstwa o charakterze ekstremistycznym	100
3.8. Przestępstwa zabójstwa	103
3.9. Przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	106
3.10. Przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz korupcji urzędniczej	110
Zakończenie	115
Bibliografia	117
Spis tabel	131
Aneks (dokumenty źródłowe)	
Część 1. Konstytucja Republiki Czeczeńskiej, przyjęta w referendum 23 marca 2003 roku	137
Część 2. Kodeks karny Federacji Rosyjskiej – unormowanie przestępstw poddanych analizie w rozdziale 3	173

Wstęp

Problematyka związana z zapewnieniem bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej oraz jej obywatelom stanowi przedmiot badań naukowych wielu autorów, którzy w swych opracowaniach zwracają uwagę przede wszystkim na zróżnicowanie struktury społecznej w Rosji oraz na złożoną rosyjską tożsamość narodową. Czynniki te wywołują niejednokrotnie duże napięcia społeczne, przejawiające się często w zachowaniach przestępczych i patologicznych, przy czym za szczególnie niebezpieczne uznać należy przestępczość terrorystyczną, działanie zorganizowanych grup przestępczych oraz popełnianie szeregu przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich, unormowanie których zawiera Kodeks karny Federacji Rosyjskiej.

Zasadniczym celem monografii jest zaprezentowanie problematyki dotyczącej miejsca bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań prawno-organizacyjnych wprowadzonych w Republice Czeczeńskiej.

Cel pracy został zrealizowany za pomocą krytycznej analizy literatury przedmiotu w języku rosyjskim oraz w języku polskim, jak również aktów prawnych w języku rosyjskim odnoszących się do kwestii szeroko rozumianego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Istotnym materiałem źródłowym, który został wykorzystany w monografii, są postanowienia zawarte w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, znowelizowanej w 2020 r., oraz w Konstytucji Republiki Czeczeńskiej, przyjętej w 2003 r.

Ponadto przy tworzeniu pracy korzystano z materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw popełnionych w Rosji w latach 2009–2019, ze szczególnym uwzględnieniem takich kategorii przestępstw, jak przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przestępstwa związane z działalnością ekstremistyczną, przestępstwa zabójstwa oraz przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, jak również przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz przestępstwa korupcyjne. Cenny materiał źródłowy stanowiły także informacje pochodzące z zasobów Federalnej Służby Wykonywania Kar, dotyczące przestępców umieszczonych w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych oraz nieletnich odbywających karę pozbawienia wolności w koloniach wychowawczych.

Przeprowadzona analiza umożliwiła syntezę zdobytych informacji, które znalazły odzwierciedlenie w problemowym układzie monografii.

Założonemu celowi pracy została podporządkowana jej struktura. Monografia składa się ze wstępu, trzech zasadniczych części ujętych w formie poszczególnych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel oraz części zawierającej dokumenty źródłowe (aneksu).

W rozdziale 1, zatytułowanym *Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa*, zaprezentowano zagadnienia dotyczące pojęcia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego w polskiej i rosyjskiej literaturze przedmiotu. Rozdział 1 zawiera informacje na temat terytorium Federacji Rosyjskiej i jej symboli narodowych oraz historii Rosji w aspekcie kształtowania obecnego terytorium Federacji Rosyjskiej. Ponadto w rozdziale tym ujęto zagadnienia związane z narodowościami zamieszkującymi terytorium Rosji, językiem urzędowym i językami rdzennych narodów i narodowości Federacji Rosyjskiej, jak również kwestie odnoszące się do „Ruskiego miru”, utożsamianego z uniwersalnym modelem jedności wszystkich narodów.

Rozdział 2, pt. *Republika Czecheńska*, zawiera zagadnienia dotyczące charakterystyki Republiki Czecheńskiej w aspekcie jej miejsca w przestrzeni kaukaskiej, kształtowania się jej terytorium, aktualnego podziału administracyjnego oraz ludności ją zamieszkującej, jak i struktury narodowościowej mieszkańców Czeczenii oraz organizacji społecznych i religijnych funkcjonujących na terytorium Republiki Czecheńskiej. Ważną część tego rozdziału stanowią rozważania o miejscu języka czecheńskiego na tle języków północnokaukaskich, procesie tworzenia nowej Konstytucji Republiki Czecheńskiej, jak i o zapisach w niej zawartych w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa narodowego. Ponadto w rozdziale tym przeanalizowano miejsce Republiki Czecheńskiej na tle innych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego.

W rozdziale 3, zatytułowanym *Wybrane kategorie przestępstw i ich wpływ na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej*, dokonano uzasadnienia przeprowadzonych badań obejmujących wybrane kategorie przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019. Rozdział ten zawiera analizę dotyczącą skali i dynamiki przestępczości w Rosji w latach 2009–2019 oraz analizę liczby osób skazanych, osadzonych w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych oraz nieletnich odbywających karę pozbawienia wolności w rosyjskich koloniach wychowawczych w badanym okresie. W rozdziale tym poddano ponadto analizie przestępstwa ogółem popełnione na terytorium poszczególnych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, ze szczególnym uwzględnieniem takich kategorii przestępstw, jak przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przestępstwa związane z działalnością ekstremistyczną, przestępstwa zabójstwa, przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz przestępstwa korupcyjne.

W zakończeniu monografii zawarto najważniejsze wnioski płynące z analizy miejsca bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej oraz rozwiązań prawno-organizacyjnych wprowadzonych w Republice Czecheńskiej w aspekcie kształtowania szeroko rozumianego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej.

Dokumenty źródłowe zostały przetłumaczone na język polski i zamieszczone na końcu pracy w formie aneksu. W części pierwszej ujęto tłumaczenie postanowień zawartych w Konstytucji Republiki Czecheńskiej z 2003 r., natomiast w części drugiej znajduje się tłumaczenie przestępstw unormowanych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej, które stanowiły przedmiot analizy zaprezentowanej w rozdziale 3 niniejszej książki.

Monografia adresowana jest do szerokiego grona czytelników zainteresowanych tematyką bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, jak również do studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia oraz słuchaczy studiów podyplomowych na kierunkach bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo państwa, ekonomia oraz zarządzanie.

Rozdział 1

Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa

1.1. Polskie pojęcie bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego

Bezpieczeństwo stanowi naczelną wartość i dobro człowieka. Składa się ono z dwóch zasadniczych komponentów, jakimi są gwarancje przetrwania podmiotu oraz gwarancje jego rozwoju¹. Jest ono kategorią antropocentryczną (podmiotową), ponieważ dotyczy człowieka, społeczeństwa, narodu i państwa². Zdaniem A. Czupryńskiego, bezpieczeństwo powinno być postrzegane jako aspekt systemu wartości, o który należy zabiegać i który trzeba pielęgnować³. Dlatego też w literaturze przedmiotu z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa często podkreślany jest fakt, że wyjaśniając istotę pojęcia bezpieczeństwa, należy mieć na uwadze przede wszystkim jego związek ze zjawiskiem zagrożenia⁴.

W znaczeniu ogólnospołecznym bezpieczeństwo jako pojęcie stosowane w codziennej rzeczywistości oraz funkcjonowaniu społeczeństw i państw obejmuje zabezpieczenie takich potrzeb, jak istnienie i przetrwanie, pewność, stabilność, tożsamość, niezależność, ochrona, a także poziom i jakość życia⁵. Bezpieczeństwo utożsamiane jest

-
- 1 M. Kozub, *Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, AON, Warszawa 2013, s. 13.
 - 2 K. Świerszcz, *Podmiotowo-aksjologiczny paradygmat kształtowania strategii bezpieczeństwa i obronności państwa w czasach współczesnych*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019, s. 287.
 - 3 A. Czupryński, *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015, s. 10.
 - 4 A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, „Seaculum Christianum: Pismo Historyczne” 2007, t. 14, nr 1, s. 230.
 - 5 R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 50.

też z gwarantowaną przez konstytucję, instytucje prawne i przedsięwzięcia praktyczne ochroną i obroną przed wewnętrznymi zagrożeniami żywotnych interesów państwa, społeczeństwa i obywatela we wszystkich sferach życia społecznego⁶.

W literaturze przedmiotu państwo utożsamiane jest z historycznie ugruntowaną organizacją współczesnych społeczeństw, odznaczającą się wysokim stopniem zorganizowania, której celem i sensem istnienia jest dobro człowieka zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym, jako części społeczeństwa⁷.

Zdaniem J. Kucińskiego, pojęcie państwa używane jest w obecnych czasach w co najmniej czterech podstawowych znaczeniach, takich jak⁸:

- pewien obszar określony granicami, w obrębie których ludzie są poddani jednej władzy państwowej (państwo jako kraj);
- szczególnego rodzaju globalna organizacja społeczeństwa, organizacja obywateli jako wspólnota ludzka (obywatelska);
- struktura organów władzy publicznej, aparat państwowy, piramida organów i urzędów;
- podmiot prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych.

Pod pojęciem funkcji państwa rozumiane są główne kierunki jego działalności, nastawione na realizację celów określonych przez władze państwowe⁹. Są to względnie stale realizowane główne kierunki działalności państwa, zmierzające do realizacji celów, które państwo chce osiągnąć¹⁰.

Określenie terminu „bezpieczeństwo państwa” wymaga także zdefiniowania pojęcia „suwerenność”, które oznacza cechę jakiegoś przedmiotu polegającą na tym, że jest on najwyższy, samodzielny, niezawisły – zwłaszcza na tle innych podmiotów¹¹.

Pojęcie bezpieczeństwa państwa na przestrzeni czasu ulegało i nadal ulega stałej konceptualizacji. Jego sposób postrzegania, badania oraz interpretowania zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym zależy bowiem od wielu czynników o charakterze wewnątrzpaństwowym i międzynarodowym¹².

Używając pojęcia „bezpieczeństwo państwa”, należy wskazać, że dotyczy ono przede wszystkim bezpieczeństwa instytucji politycznej mającej suwerenną władzę, określone terytorium i ludność podległą władzy, a jego istotą jest utrzymanie

6 Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *Bezpieczeństwo XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, RS Druk, Rzeszów 2009, s. 110.

7 D. Dudek, G. Kowalski, Z. Husak, W. Lis, *Konstytucyjny system organów państwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 1.

8 J. Kuciński, *Nauka o państwie współczesnym*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź–Warszawa 2019, s. 20.

9 D. Dudek, G. Kowalski, Z. Husak, W. Lis, *op. cit.*, s. 6.

10 J. Kuciński, *op. cit.*, s. 96.

11 *Ibidem*, s. 22.

12 K. Świerszcz, *op. cit.*, s. 285.

porządku w zbiorowości państwowej, zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, a przede wszystkim jej części władczej¹³.

W literaturze przedmiotu bezpieczeństwo państwa utożsamiane jest najczęściej z określonym stanem umożliwiającym prawidłowe funkcjonowanie i rozwój państwa, uzyskiwanym zazwyczaj w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, zewnętrznymi i wewnętrznymi, przy użyciu sił i środków pochodzących ze wszystkich dziedzin działalności państwa¹⁴.

Odpowiedzialność za bezpieczeństwo państwa spoczywa na wielu podmiotach. Można ją przypisać wszystkim organom władzy i administracji państwowej, rządowej i samorządowej. W zakresie swoich kompetencji odpowiedzialność taką ponoszą również instytucje publiczne, organizacje i stowarzyszenia. Częścią odpowiedzialności za bezpieczeństwo obciążone jest społeczeństwo – obywatele danego państwa, funkcjonujący w różnego rodzaju grupach, wspólnotach, społecznościach oraz instytucjach¹⁵.

Bezpieczeństwo państwa wykazuje szereg związków z bezpieczeństwem narodowym. Oprócz charakterystycznej dla bezpieczeństwa państwa troski o ochronę i obronę państwa przed zagrożeniami natury wewnętrznej i zewnętrznej bezpieczeństwo narodowe obejmuje również zainteresowanie pomyślnym bytem i rozwojem oraz ochronę wartości bliskich członkom danej społeczności, niemających związku z organizacją państwową. Chodzi tu o zachowanie takich wartości, jak jakość życia, solidarność społeczna, prawa człowieka, kultura, zwyczaje i obyczaje oraz tożsamość narodowa¹⁶.

Jak podkreśla J. Stempień, w aspekcie bezpieczeństwa państwa jednym z determinantów zapewniających jego akceptowalny stan jest definiowanie wszelkich możliwych zagrożeń, przeciwdziałanie ich powstawaniu, a w przypadku ich zaistnienia – minimalizowanie negatywnych skutków i ewentualne działania zmierzające do przywrócenia stanu pierwotnego. Dla zapewnienia szeroko pojmowanego bezpieczeństwa państwa (a zatem pośrednio i obywateli) istotnym przedsięwzięciem jest zdefiniowanie, wdrożenie i doskonalenie adekwatnego do potrzeb systemu bezpieczeństwa narodowego¹⁷.

13 M. Jurgilewicz, *Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo jednostki*, „Modern Management Review” 2018, nr 1, s. 53.

14 P. Tuleja, K. Kozłowski, *Objaśnienia do art. 127 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 574.

15 B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2013, s. 24.

16 M. Czuryk, K. Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i organizacyjne*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016, s. 20.

17 J. Stempień, *Organy administracji publicznej a ochrona ludności*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018, s. 389–390.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że zapewnienie bezpieczeństwa narodowego obywatelom danego państwa jest równie ważne jak zaspokojenie ich podstawowych potrzeb¹⁸. Sam termin bezpieczeństwa narodowego utożsamiany jest z najwyższą potrzebą i wartością narodu oraz głównym celem działań państwa¹⁹, jak również z wartością najwyższą i jednocześnie z podstawowym celem wielopłaszczyznowej działalności organów państwa²⁰.

W. Kitler utożsamia bezpieczeństwo narodowe z procesem obejmującym różne rodzaje działań zarówno w sferze stosunków międzynarodowych, jak i w dziedzinie wewnątrzpaństwowej oraz działań o charakterze obronnym i ochronnym, których celem jest stworzenie korzystnych warunków do tego, by państwo mogło skutecznie przeciwstawiać się różnego rodzaju zagrożeniom²¹. Natomiast zgodnie z definicją ujętą w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* kategorię bezpieczeństwa narodowego wiązać należy z ochroną narodu i terytorium przed fizyczną napaścią, jak też z ochroną żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagrożiłaby żywotności i podstawowym wartościom państwa²².

Przez bezpieczeństwo narodowe w literaturze przedmiotu rozumiana jest także zdolność państwa (narodu) do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zagrożeniami zewnętrznymi. Podstawą bezpieczeństwa narodowego są wewnętrzne wartości państwa, określające jego podstawowe, żywotne i ważne interesy²³. Realizacja wspomnianych wartości dotyczy zwłaszcza sfery odnoszącej się do wzmacniania suwerenności państwowej, niepodległości terytorialnej i niezależności politycznej państwa, nienaruszalności granic, realizacji podstawowych praw i wolności obywatelskich, rozwoju społeczno-gospodarczego, dobrobytu, ochrony środowiska, współpracy z różnymi uczestnikami stosunków międzynarodowych oraz podkreślania podmiotowości państwa i jego reprezentantów na arenie międzynarodowej²⁴.

18 M. Szmidt-Mejza, *Cyberterrorizm jako wyzwanie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018, s. 102.

19 J. Marczak, *Powszechna ochrona i obrona narodowa*, [w:] R. Jakubczak, J. Marczak, K. Gąsiorrek, W. Jakubczak, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 164.

20 K. Karolczak, *Bezpieczeństwo jednostki i narodu – mrzonka czy realność w XXI wieku?*, [w:] K. Liedel, P. Piasecka, T. Aleksandrowicz (red.), *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Asymetryczny świat*, Difin, Warszawa 2011, s. 17.

21 W. Kitler, *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] B. Wiśniewski, W. Fehler (red.), *Edukacja obronna społeczeństwa*, Niepaństwowa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2006, s. 18.

22 *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-Obronny, Warszawa 2008, s. 17–18.

23 R. Korzeniowski, *Wstęp do metodologii badań bezpieczeństwa narodowego*, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 11.

24 P. Łubiński, *Bezpieczeństwo ideologiczne jako subkategoria bezpieczeństwa narodowego*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019, s. 353.

Zdaniem K. Łastawskiego, bezpieczeństwo narodowe to bezpieczeństwo konkretnego państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego publicznego. Łączy się ono immanentnie z bezpieczeństwem międzynarodowym. Na bezpieczeństwo narodowe składają się obrona obszaru, obywateli oraz nienaruszalność granic państwa. Ponadto w jego zakres wchodzi ochrona interesów danego państwa, polityki oraz gospodarki wewnętrznej i międzynarodowej²⁵.

Jak podkreśla W. Stankiewicz, bezpieczeństwo narodowe w aspekcie nauk wojskowych oznacza stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym²⁶.

Bezpieczeństwo narodowe osiąga się przez stworzenie efektywnych mechanizmów kierowania państwem i koordynacją działalności sił politycznych, grup społecznych, a także skuteczne działania wyspecjalizowanych podmiotów tworzących bezpieczeństwo państwa²⁷.

1.2. Rosyjska myśl naukowa o bezpieczeństwie państwa i bezpieczeństwie narodowym

Pojęcie „bezpieczeństwo państwa” zostało wprowadzone do obrotu prawnego Uchwałą Centralnego Komitetu Wykonawczego ZSRR z dnia 10 lipca 1934 r.²⁸

W ZSRR termin „bezpieczeństwo państwa” odzwierciedlał oficjalny punkt widzenia wojskowo-politycznego kierownictwa kraju, dotyczący priorytetu interesów państwa dyktatury proletariatu nad interesami ogółu społeczeństwa i interesami jednostki²⁹.

Zgodnie z określeniem pojęcia bezpieczeństwa państwa zawartego w *Wielkiej encyklopedii radzieckiej* jej elementy stanowią ustrój państwowy i ustrój społeczny. Termin ten został zdefiniowany jako całokształt środków związanych z ochroną istniejącego ustroju państwowego i ustroju społecznego, nienaruszalności terytorialnej i niezależności państwa przed działalnością wywrotową służb wywiadowczych

25 K. Łastawski, *Pojęcie i główne wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] W. Fehler (red.), *Współczesne bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 12.

26 W. Stankiewicz, *Bezpieczeństwo narodowe a walki niebrojne. Studium*, Wojskowa Akademia Polityczna, Warszawa 1991, s. 73.

27 Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *op. cit.*, s. 73.

28 А.И. Кокурин, Н.В. Петров, *Лубянка (ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ:1917–1960): справочник*, МФД, Москва 1997, s. 12.

29 С.Ю. Чапчиков, *Комментарий к Федеральному закону от 28 декабря 2010 г. № 390-ФЗ „О безопасности” (постатейный)*, Юстицинформ, Москва 2011, s. 12.

i innych służb specjalnych wrogich państw, a także przed przeciwnikami istniejącego ustroju wewnątrz kraju³⁰.

Umocnienie definicji bezpieczeństwa państwa w Konstytucji ZSRR z 1936 r.³¹, a następnie w Konstytucji ZSRR z 1977 r.³², zapewniło konstytucyjny paradygmat priorytetu interesów bezpieczeństwa państwa, tj. rozwiązywania wszelkich problemów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa jednostki i bezpieczeństwa społeczeństwa, z uwzględnieniem w pierwszej kolejności interesów państwa.

Uznanie za najwyższą wartość w Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 1993 r.³³ człowieka oraz jego praw i wolności spowodowało konieczność opracowania nowego paradygmatu zapewnienia bezpieczeństwa – państwa dla człowieka, w związku z czym zaistniała potrzeba gruntownych zmian w obszarze tworzenia teorii i praktyki zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

W latach 90. w Rosji stopniowo zaczęto stosować pojęcie „bezpieczeństwo narodowe”, które najczęściej używano w opracowaniach naukowych, debatach politycznych oraz w środkach masowego przekazu. Jednakże wielu rosyjskich uczonych było i jest do tej pory przeciwko stosowaniu tej kategorii pojęciowej, wskazując na to, że słowo „narodowy” nie powinno być używane ze względu na fakt, że Rosja jest krajem wielonarodowościowym³⁴.

Zdaniem D.W. Irosznikowa, można wyodrębnić szereg właściwości państwa wpływających na jego istnienie i stanowiących zasadnicze przedmioty ochrony. Są to przede wszystkim ustrój państwowy, organy władzy państwowej, integralność terytorialna państwa oraz jego suwerenność³⁵.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu pojęcie bezpieczeństwa państwa utożsamiane jest z określonym stanem, funkcją państwa, a także kategorią prawną, istotną z punktu widzenia zapewnienia istnienia jednostki, społeczeństwa i państwa. Najistotniejsze definicje odnoszące się do bezpieczeństwa państwa, autorstwa badaczy rosyjskich, zostały umieszczone w tabeli 1.1.

30 А.М. Прохоров (red.), *Большая советская энциклопедия*, Гоголь-Дебит, Москва 1972, s. 151.

31 Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (утверждена постановлением Чрезвычайного VIII Съезда Советов Союза Советских Социалистических Республик от 5 декабря 1936 г.).

32 Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.).

33 Конституция Российской Федерации принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г.

34 О.В. Гарина, *К вопросу о соотношении понятий „безопасность” и „национальная безопасность” Российского государства*, „Вестник Московского университета МВД России” 2010, № 1, s. 85.

35 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность как правовая категория*, „Вестник Российского университета дружбы народов”, серия „Юридические науки” 2013, № 3, s. 37.